18. ”Rött kort”

4 – 25 april 1979

Verksledningen hade skrivit ner sina skäl till omplaceringen. Skrivelsen skulle också ingå i generaldirektörens remissvar till JK. Jag kallades till personalchefen och fick som vanligt ett vänligt bemötande. Jag hade ett par dagar på mig att kommentera verkets motiv som var undertecknad Järmark, verkets administrativa direktör.

”Ang skäl för förflyttning av förste kartografen Anders Ahlmark från sjökarteavdelningens mätningstekniska enhet till driftavdelningens fyr- och elektrosektion.

Alltsedan det sovetiska tankfartyget Tsesis grundstötning den 26 oktober 1977 har det förekommit tecken på att Anders Ahlmark ej skött sina ordinarie arbetsuppgifter på ett tillfredställande sätt. Det har alltmer blivit tydligt, eller har i var fall inte kunnat ej uteslutas att han i stället sysslat med Tsesisaffären. Ingenting som rör denna eller den sjöförklaring som ägde rum med anledning av grundstötningen ingår dock i de uppgifter som tilldelats honom.

Under våren 1978 framförde Ahlmark allvarliga beskyllningar mot verket och vissa tjänstemän för medvetet undanhållande av material i Tsesisaffären och systematiskt mörklagt skuldfrågan i denna.

Ahlmarks agerande ledde till bl.a. JK:s utredning i ärendet som lades fram den 15 november 1978. I denna avvisar JK Ahlmarks kritik som helt grundlös. Inte heller den s.k. sjökortsutredningen ger stöd för Ahlmarks kritik i Tsesisärendet. Trots detta har Ahlmark hittills i alla delar vidhållit sina allvarliga anklagelser.

Under den tid JK:s utredning pågick blev Ahlmark efterhand alltmer ovillig att utföra vissa av sina arbetsuppgifter. Vid några tillfällen har han överlåtit att utföra vad han ålagts. För att den därav berörda verksamheten inte skulle störas alltför mycket har arbetsledningen fått uppdra åt andra att fullfölja vad Ahlmark skulle ha utfört.

Vid olika tillfällen under tidigare period efter Tsesis grundstötning har misstankar förelegat om att Ahlmark och en annan tjänsteman vid verket under arbetstid varit sysselsatta med att ta fram material som skulle visa att verket bar skulden till olyckan och att det dessutom överlämnat detta material till det sovjetiska rederiets juridiska ombud. Så sent som i februari 1979 – efter det att sjöfartsverket ingivit stämningsansökan gentemot redaren för Tsesis – kom en speciell händelse att ge klart intryck av att denna verksamhet alltjämt fortsatte. Efter samtal den 16 februari 1979 mellan bl. a. Ahlmark och tjänstemän vid administrativa avdelningen fann verket det bekräftat att visst material faktiskt överlämnats till Tsesisrederiets ombud. Mot Ahlmarks bestridande har verket dock ej kunnat visa att detta material har framtagits under arbetstid.

Redan i samband med Ahlmarks agerande våren 1978 uppstod motsättningar mellan honom och vissa av hans arbetskamrater. Motsättningarna har successivt förstärkts under olika faser av den fortsatta händelseutvecklingen. Detta har bl.a. dokumenterats i en skrivelse den 29 november 1978 från chefen för sjökarteavdelningens mätningstekniska enhet, samt skrivelse den 4 december 1978 från elva tjänstemän vid sjökarteavdelningens mätningstekniska och mätningsoperativa enheter. I

skrivelserna som innehåller entydiga uttalanden om saken framförs bl.a. den uppfattningen att Ahlmark bör förflyttas från sjökarteavdelningen.

Med hänsyn till vad ovan anförts samt vad i övrigt förekommit i ärendet finner sjöfartsverket – med hänsyn till att sjökarteavdelningens verksamhet och produktion skall kunna ske under godtagbara förhållanden – nödvändigt att överväga Ahlmarks förflyttning till annan avdelning. Det finns möjlighet att placera honom vid driftavdelningens fyr- och elektrosektion. Sjöfartsverket har därför upprättat förslag till beslut om sådan placering.

Bo Järmark (4.4.79)

Min första reaktion när jag läste innehållet var att allting var så mycket ”mildare” formulerat än jag var van vid. Det var heller inga självklara och precisa påståenden som tidigare. Men det fanns fortfarande saker som var osanna. Att jag hade överlämnat det jag höll på med för att resa till min sjuka mor hade blivit verkets exempel på misskötsel. Den händelsen hade mångdubblats och fått förstorade dimensioner i texten.

Om det i verkligheten fanns någonting av betydelse för att sätta dit mig, så var jag övertygad om att verket skulle använt sig av det. Det hade ändå gått över sjutton månader sedan olyckan och det fanns inte en enda detalj av försummelse att hänga upp en omplacering på. Påståendet att jag i min enkla roll efter sjökartedirektörens beskrivning till JK som ”underordnad tjänsteman i biträdesbefattning” skulle bort ”med hänsyn till att sjökarteavdelningens verksamhet och produktion skall kunna ske under godtagbara förhållanden” var en paradox jag kunde le åt.

Det jag blev riktigt sur på var att det skulle se ut som om jag vid förhöret av Franson den 16 februari bekräftade att jag lämnat ut material till det ryska rederiet. Det var inte sant, och även om Franson ljugit i sin beskrivning av förhöret och Arnljot sagt så, hade verket missat poängen. Det var fortfarande rederiets förvarare som höll i det samlade försvaret, inklusive lotsens försvar. Att det sedan fanns sjöfarare – våra uppdragsgivare – som vi också var på väg att bedra, gjorde ju inte saken bättre. Det var ju därför vi protesterade högljutt, men det hade ju verksledningen och JK totalt missat. Men att när allting annat misslyckats utnyttja mina arbetskamrater som ett argument för en drastisk förvisning utan att kolla hur det gått till, tyckte jag ändå var det fegaste greppet i verkets upplägg.

Medan jag jobbade med svaret, blev verkschefens svar angående trakasserierna mot mig till JK klart. GD Johansson avvisade som vanligt alla "anklagelser". Han pekade på att JK själv redan avfärdat min kritik i förra utredningen. Verksledningen angav samma skäl till omplaceringen som jag just fått ta del av. Vad JK drog för slutsats att jag stod på ”ryssens” sida, vet jag inte. Först därefter kom huvudpunkten – min rumsarrest. Sjöfartsverkets generaldirektör visade prov på hur man löser ett svårare navigationsproblem.

"Med hänsyn även till tidigare misstankar fann verket emellertid efter samtalen skäl att ånyo tillhålla Ahlmark att på arbetstid ägna sig åt sina arbetsuppgifter. Anmodan härom skedde den 27 februari 1979 av Nordström i närvaro av byrådirektören Erik Stenborg och kartredaktören Hans-Erik Wiberg. Samtidigt meddelades vilka personer Ahlmark skulle vända sig till om han hade något att fråga om vad gällde hans arbetsuppgifter. Detta är det enda som sagts honom i denna fråga. Innebörden härav är självfallet inte att han är förbjuden att ha kontakt med andra personer.

I samband med en information som en av detaljcheferna vid mätningstekniska enheten senare höll för sin personal synes samtalet ha kommit in på Ahlmarks situation och innebörden av vad som meddelats honom den 27 februari. Exakt hur orden därvid föll finns inte dokumenterat. Något tycks emellertid ha sagts som lett till vissa missförstånd. Vad Ahlmark – som inte tillhör den aktuella detaljen och därför inte själv var närvarande vid informationen – anför i denna del bör ses mot angivna bakgrund...

Med hänvisning till innehållet i detta yttrande avvisas – som nämnts redan inledningsvis– dessa anklagelser i sin helhet.

Lennart Johansson, Bo Järmark"

Pappersexercisen fortsatte. Jag lämnade in mitt svar på verkets angivna skäl till omplacering, och fattade mig kort. Jag hade fortfarande inget dåligt samvete för mina relationer med arbetskamrater eller lotsens presumtiva försvarare, hur jag skött mitt jobb, eller mina åsikter. Svaret blev högtidligt, något slags sista försvarstal. Det slog mig att jag hade halkat in i ett byråkratiskt och formellt skriftspråk. Ett språk som liknande det jag själv mött när jag skrev:

”Undertecknad protesterar mot varje form av tvångsförflyttning från nuvarande yrke och tjänst. Den direkta orsaken har i protokollet ej angivits och jag har därmed inte ens fått möjlighet att bemöta eventuella orsaker och skäl. I demokratisk ordning önskar jag få möjlighet till detta innan beslut fattas.

Undertecknad bestrider varje punkt i redan framförda anklagelser mot min person. Jag anser mig inte ha begått något brott på något plan eller i något sammanhang.

Verksledningen bör noga undersöka bakgrunden till framförda anklagelser mot mig och framför allt den rådande situationen på det psykosociala planet inom sjökarteavdelningen. Det innan man bestämmer en tvångsförflyttning av mig, och därmed maximalt trappar upp problemen.

Enligt det förslag till anställningsprotokoll jag erhållit, har de tilltänkta arbetsuppgifterna för den nyinrättade tjänsten vid fyr- och elektrosektionen inte något gemensamt med det yrke jag vid sjökarteavdelningen lärt och klanderfritt utövat i tretton års tid.

Sjökarteavdelningen har med nuvarande ansträngda arbetssituation inte råd att undvara en enda tjänsteman.”

Omplaceringsärendet rullade alltså på. Jag hade väldigt lite kontakt med facket – kanske för lite? Jag kände att det fortfarande var en svår balansgång. Jag var naturligtvis glad att jag hade facket på min sida, men ville inte sätta för stor press på Anita. Jag inbillade mig att hennes handlingsfrihet var viktig och om jag skulle ställa tuffare krav, så kunde det kanske leda till att facket släppte taget. De som stod på min sida var ju inte heller mer än människor. Det avgörande var nog trots allt att mina förhandlare kände till de odemokratiska förhållandena på sjökarteavdelningen. Jag kunde inte påstå att jag kände Anita, men hon gjorde ett fortsatt starkt intryck på mig. Att JK Gullnäs hade skadeskjutit mig, verkade i vart fall inte påverkat henne. Sjölins påhopp hade nog tagit hårdare, även om hon inte visade det utåt.

DN kom tillbaka till ringside med en ny artikel om säkerhetssektionens Tsesisutredning Den låg fortfarande på is. Det hade nu gått nästan ett helt år efter att den första versionen av utredningen var klar. Nöring kommenterade nuläget i DN. Det var främst Folke Hallbjörner som ansett sig orättvist

behandlad. Därför var sjökarteavdelningens kritik mot utredarna detaljerad. Det hade tagit fjorton månader för Hallbjörner att skriva ner alla punkter som utredarna missat om olyckans orsaker.

Fortfarande dög inte utredningen i sjökartedirektörens ögon. Men utredarna själva ansåg inte att de gjort några sakfel, i varje fall inte fått bevis om motsatsen.

Reportaget kommenterades på DN:s ledarsida:

"Ämbetsverk eller tjänstemän som gjort en miss skulle alltså kunna använda sin auktoritet och olika slags lojalitet för att styra andras juridiska granskning av deras handlande? Så får det helt enkelt inte gå till. Om man dessutom tvångsförflyttar en kritisk kartograf är det ännu värre. Kanske tycker någon att det här grundet var en bagatell, men oljeutsläppet från 'Tsesis' kostade 20 miljoner att bli kvitt. Vare sig någon interpellerar Anitha Bondestam om Sjöfartsverkets krumbukter eller ej, så bör hon nog sätta sig in i ärendet." (9.4.79)

Efter förhandlingen den 9 april fick jag veta att positionerna var låsta. Men Anita trodde inte att verksledningen skulle våga ta beslutet. Fortfarande ansåg facket att det inte fanns någon ”saklig grund” i lagens mening. Det fanns inga bärande skäl och det fanns ingen likhet mellan jobben. Dessutom skulle generaldirektören vara på resa och väntades inte hem förrän efter påsken. Å andra sidan såg hon med intresse fram emot en prövning i Arbetsdomstolen, om verket ändå tog steget fullt ut och utnyttjade sin rätt i MBL.

Norrköpings Tidningar fick tag i verkets svar till JK och skrev att Sjöfartsverket återigen avvisade alla mina ”anklagelser.”

Skärtorsdagen den 12 april. Det var på dagen ett år sedan jag presenterade mitt debattinlägg för verkschefen och genom en spontan ingivelse önskat sjökartedirektören Hallbjörner ”glad påsk!”

Det var återigen en kort arbetsdag på ämbetsverken. Klockan halv tolv på förmiddagen sökte den administrativa chefen Järmark mig på snabbtelefonen. Han bad mig komma upp och han var som vanligt inte ensam. I rummet fanns också den byrådirektör som bevittnade vårt första möte. Det slog mig att herrarna var på språng. Båda var fullt påklädda med knäppa överrockar. Jag fick en skrivelse i handen utan kommentar. Det tog inte många sekunder innan jag förstod att jag hade fått ”rött kort”. Sjöfartsverket hade valt alternativet ”maximal upptrappning”.

Jag vek ihop pappret, önskade förstås ”glad påsk!” – innan någon annan hann göra det – och avvek före cheferna.

Yrkesförbudet och tvångsförflyttningen var ett faktum. Generaldirektören hade oväntat kommit hem från sin resa och tagit beslutet. Min blivande högsta chef på driftavdelningen Haggård tillhörde verksledningen och ville inte skriva på, men hade egentligen inget val. Från den första maj var jag elingenjör – på pappret – vare sig jag ville eller inte.

Tjänsten var personlig, vilket betydde att ingen skulle få den efter mig. På fyr- och elektrosektionen hade man skrivit ner mina, för mig nya och utan närmare förklaring absolut obegripliga arbetsuppgifter:

"1. Administrativa arbetsuppgifter avseende funktions- och arbetsbeskrivningar för del av sektionens materiel.

2. Rit- och konstruktionsarbeten för viss på sektionen förekommande utrustning.

3. Systematisering och uppföljning av på marknaden förekommande elektronisk dokumentation och övrig informationsmaterial som är av värde för sektionens arbeten. Vissa statistikuppgifter.

4. De uppgifter i övrigt inom ifrågavarande arbetsområde som chefen för fyr- och elektrosektionen bestämmer."

Om anställningsförordningens 18 § skulle vara tillämplig fick omplacering bara ske inom "samma verksamhetsområde". Då skulle verket behöva trolla med knäna. Det kunde man. Elingenjör eller kartograf? Det fattar ju alla. Det är ju – på pappret – identiska jobb. Frågan var om Arbetsdomstolen skulle gå på det? Mina arbetsuppgifter som förste kartograf och chef för kartkonstruktionsdetaljen beskrev Nordström till facket så här:

1. Administrativa arbetsuppgifter avseende funktions- och arbetsspecifikationer m.m. för del av sektionens material.

2. Rit- och konstruktionsarbeten avseende vissa på sektionen förekommande kartor.

3. Systematisering, uppföljning och dokumentation av sjömätningarnas resultat och visst kartmaterial. Vissa statistikuppgifter."

Nordström kunde varken förfalska eller manipulera punkt 4. Han kunde inte ens sätta in sig själv i sammanhanget. Jag hade ju haft ett helt självständigt arbete.

Arbetsgivaren hade utnyttjat sin rätt att slutligen bestämma utgången efter avslutade förhandlingar. Men mina fackliga företrädare sa att slaget ännu var långt ifrån förlorat. Det fanns flera omständigheter man inte var överens med om och som skulle kunna leda till att verket måste backa.

Den nya situationen var på ett sätt en lättnad. Det hade varit många månader med press. Nu slapp vi ovissheten. Så länge beslutet inte var fattat, kände jag att jag måste kämpa emot, försöka hitta en utväg för att resten av livet slippa ha listorna och allt förtal av myndigheterna hängande över mig.

Det hade inte gått, men nu visste jag vad vi stod. Yrkesförbudet var ett faktum, men de hade inte lyckats förvisa mig till Händelöverkstaden. Jag var kvar i huset, vilket var väldigt viktigt för Christinas situation, som började bli alltmer utsatt. Christina blev heller inte direkt chockad. Kanske kunde vi få tid att slappna av ett tag, att tänka på annat?

Huvudet var i alla fall fullständigt tomt när vi kom hem med barnen från dagis. Som på beställning låg ett brev från JK i brevlådan. Jag fick tolv dagar på mig att bemöta verksledningens svar på mina frågor till JK Gullnäs. Jag läste brevet och fattade ingenting. Jag la det åt sidan och ringde DN.

Det gick fort att få upp humöret. Vi tillbringade också den här påskhelgen hos släkt och vänner i Stockholm. Det var en fin vårdag och vi hade just tagit fram utemöblerna och satt oss. Den gula radiobilen med DN-fotografen bromsade häftigt in på vändplatsen vid återvändsgatan i Backlura.

– Jag måste faktiskt erkänna att jag inte riktigt vet varför jag är här, sa fotografen och såg generad ut. Han hade tagit en genväg över tomten och vi möttes mitt på gräsmattan.

– Jaså, sa jag. Men det gör ingenting.

– Jag fick bara adressen på radion och att jag skulle plåta någon som hette Anders Ahlmark. Är det du? Han tittade frågade på mig.

– Nej, det är han här sa jag och klappade min äldste son på huvudet. Det är han som har vunnit. Christian tittade upp och kisade mot solen. Han förrådde mig inte.

– Å fan, har han vunnit.

Det skulle gå fort.

– Ska vi gå runt på andra sidan kåken då. Det är bättre ljus där sa fotografen, tittade sig omkring och öppnade kameraväskan.

Plojen hade nästan lyckats om inte Christina tappat masken. Hon klarade inte den här typen av skämt. Så jag fick snällt ställa mig framför kameran. Och innan fotografen hade lämnat oss med ett dammoln, fick jag erkänna att jag definitivt inte var någon vinnare heller.

Många tidningar skrev om beslutet. Min fackliga ombudsman i Norrköping intervjuades i NT och tyckte att argumenten till tvångsförflyttningen var dåliga. Generaldirektören förklarade sig i Kvällsposten.

I samma tidning som det berättades att Idi Amins skräckvälde i Uganda äntligen var över, menade GD Lennart Johansson att det var ett svårt beslut för honom att omplacera mig. Men det hade varit problem med mig även före 1977. Nu hoppades han att det skulle bli lugn och ro på Sjöfartverket och att jag skulle kunna fortsätta arbeta?

När påskhelgen närmade sig slutet kom känslorna, oron för framtiden och ångesten. Det var fortfarande två veckor kvar till flyttdagen. Vad skulle hända oss fram till dess? Jag hade svårt att acceptera och förstå att verket genom ”benägen handläggning” till slut lyckats gå hela vägen att ”avlägsna” mig. Det skulle bli svårt att bita ihop och visa någon oberörd tapperhet när jag kände mig kränkt.

Jag hade oroat mig för nya problem i onödan. Det var lugnt och nästan fridfullt på jobbet. Min nya sektionschef kallade på mig igen och hälsade mig välkommen. Han var lika vänlig som förra gången.

Vi pratade om rätt och fel, sanningar och möjlighet att få rätt.

– Det var ingen idé att bli martyr, se hur det gick för Jeanne d'Arc, sa chefen.

Han har nog rätt tänkte jag utan att ha direkt koll på historien. Men eftersom han tillhörde verkets toppskikt visste jag inte helt säkert vad jag skulle tro om hans i och för sig sunda budskap. Att han inte drog jämt med Hallbjörner var i alla fall ingen negativ faktor.

Min ombudsman i Norrköping ringde samma dag och sa att facket skulle fortsätta att jobba för mig, nu på förbundsnivå.

Bara två dagar senare släpptes äntligen säkerhetssektionens Tsesisutredning. Haveriutredarna hade stått på sig och inte ändrat sina slutsatser nämnvärt trots alla påtryckningar. Men sjösäkerhetsdirektören, som tillhörde verksledning och Sjöfartsverkets styrelse, gick emot sina egna

utredare och skrev ett tillägg. Olycksutredarna hade inte brytt sig om JK Gullnäs uttalade ”partsintresse”. Det kändes skönt.

Utredningen var egentligen inte alls bra för verket i den pågående processen mot det ryska rederiet. Sjökortet var fel. Jag blev hjälte i pressen och hyllades som ”segrare”.

Men meningsmotsättningarna mellan verksledningen och olycksutredarna gjorde att det blåste upp till nya stormar. Hade den interna olycksutredningen punkterat Tsesisärendet för verket? DN skrev att generaldirektören nu gick till hård attack mot sina egna haveriutredare.

GD Lennart Johansson sa i en intervju att utredningen var osaklig. Varken utredaren eller hans handläggare begrep något om sjökort. Sjökartedirektör Hallbjörner tyckte synd om utredarna. De hade gjort så gått de har kunnat, men har inte förstått någonting. Nordström menade att det vimlade av sakfel och utredarna tycktes inte fattat vad man sagt åt dem.

DN ställde också frågor till JK Gullnäs i mitt ärende. Tidningen undrade om det kunde vara rätt att en verksledning först begär en JK-utredning och sedan utnyttjar en tjänstemans inlägg till JK för att bestraffa tjänstemannen?

Gullnäs svarade att man inte får uppträda så att anställda inte törs klaga. Men om tjänstemannen uppträder synnerligen illojalt mot verket har verksledningen rätt att väga in det, t ex för att förflytta personen. Man får inte skriva vad som helst till JK menade Gullnäs.

Intervjun i DN gav inte fulla svar på mina frågor till JK, men hans inställning räckte för att förstå att det redan var kört. Det var nästan som om man kunde tro att JK Gullnäs själv hade rekommenderat verket att göra sig av med mig innan rättsprocessen startade.

”Om tjänstemannen uppträder synnerligen illojalt mot verket har verksledningen rätt att väga in det”. Det lät som det gick att kombinera med ”partsintresse”?

Hade JK Gullnäs redan avfärdat min trovärdighet, skulle den inte återuppstå nu i alla fall. JK skulle säkert gå på verksledningens linje. Att höra efter med någon person som var närvarande när ”djupfrysningen” och ”kontrollbevakningen” deklarerades eller läsa tidningar var det inte tal om. När beslutet om min omplacering redan var taget, skulle det naturligtvis vara omöjligt att få ett vettigt svar på mina frågor. Det skulle precis som förra gången, sätta verket – och JK – i en omöjlig situation.

DN kommenterade utvecklingen på ledarplats samma dag och menade att Sjöfartsverket hade utkrävt hämnd på 1800-talsmanér. Avslutningen var från:

”Om inte ens JK vågade brännmärka maktmissbruk i ämbetsverken, vem ska då övervaka att allt går rätt till? JK:s villighet att fria Sjöfartsverkets ledning från beskyllningen om 'mörkläggning' trots alla verkets förhalningar och påtryckningar ger anledning att hålla ett vakande öga även på JK." (25.4.79)